

"מפרי הארץ"

"פרשת משפטים"

"והסירותי מזולתה מקירבך"

רמב"ן: ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך וגו' - כוונת הכתוב הזו בעבור שרוב עובדי ע"ז יכירו וידעו כי השם הנכבד הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים, ואין כונתם בע"ז, רק יחשבו כי בעבודות ההם תהיה להם הצלחה. כגון שיעבדו השמש בעבור שמצאו לו ממשלת בתבואות, והירח במעניות ובכל התהומות, וכן כיוצא בהם בכל צבא השמים. וכ"ש שיחשבו כי תהיה להם תוספת טובה בעבודת המלאכים, בעבור שהם מכבדים משרתי האל הגדול. ועל כן יאמר הכתוב הזה כי בעבודת הקדוש ברוך הוא בלבד תהיה להם הצלחה והשמירה, ועקירת ע"ז לא תזיק אבל תוסיף לכם טובה וברכה, כי הקדוש ברוך הוא יברך לחמך, והוא כלל לכל מאכל אשר יאכל, ויברך מימך שהוא אב לכל משקה אשר ישנה, והברכה היא תוספת בהן, שיהיה מהן לך לרוב מאד. ואמר והסירותי מחלה מקרבך - כלומר שאסיר בהם מחלה מקרבך, שהיו המאכלים והמשקים טובים ובריאים לא יולידו מחלה אבל ירפאו ממנה.

אפריון: מדקדקים אמאי בעבודה כתיב לשון רבים, ובברכה לשון יחיד [עיי' אלשי"ך וכלי יקר]. ומתמצים כי העבודה ראויה להיות דוקא בצבור, אבל האכילה ראויה להיות ביחידית. ולפע"ד י"ל עוד הא דכתיב וברך את לחמך וגו' בלשון יחיד, עפ"י הא דאיתא במס' תענית (דף ט' ע"א) אמר ר' יוחנן מטר בשביל יחיד פרנסה בשביל רבים, מטר בשביל יחיד דכתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב לתת מטר ארצך, פרנסה בשביל רבים דכתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. ופי' המהרש"א: מטר שהוא אינו אלא לצורך הפרנסה, והוא ניתן בטבע מן השמים, אם יש בו צורך ליחיד ניתן לו בזכותו, אבל פרנסה גופיה בעינן שתבא מן השמים כגון המן והבאר הוא דבר ניסי, ולא בא רק בשביל רבים ע"כ. ולפי"ז י"ל הא דכתיב בלשון יחיד להורות דגם בשביל יחיד הבא הברכה בדרך הטבע.

עוד נ"ל עפ"י מה שראיתי פ' הפסוק [קוהלת ה' י"א] מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל, והשבע לעשיר איננו מניח לו לישן. כי האדם מצד עצמו אם לא היה מסתכל באחרים היה מסתפק במה שיש לו, ואך ע"י מה שהוא מסתכל באחרים שיש להם יותר זוהי מדויהו. וז"ש מתוקה שנת העובד, כלומר שהיה מתוק לו אם מעט ואם הרבה יאכל, רק והשבע לעשיר, כלומר מה שהוא רואה שהעשיר שבע יותר, זהו איננו מניח לו להעובד לישן. ולפי"ז י"ל דלהכי כתיב הברכה בלשון יחיד, להורות כי לא תחשב לו הברכה רק אם יתראה ליחיד שלא יסתכל באחרים, אבל אם יסתכל באחרים ויראה שהם עשירים ביותר, לא תחשב לו ברכתו כי יתקנא בהם.

אור החיים: ועבדתם את ה'. אולי שהוא נמשך עם מה שלמעלה כי כשישבר כח העבודה זרה ויהרוס מבצריה בזה עובד את ה' וישפיע לו טובה ויברך לחמו. ואומר ואת מימך פירוש להיות שמהמים יולד הכחישות ותולדות החולאים וליחות הרעות לזה הבטיח שיברך מימיו שיצמחו צמח האדם בתכלית הבריאות כידוע למשכילים בהבחנת המימות כי אחרי מים חיים ישוטט האדם לשכון שם והבטחה גדולה הבטיח הבורא ברוך הוא בזה, ולזה סמך לברכת המים ולא תהיה משכלה וגו', וצא ולמד מה שדרשו ז"ל (ברכות נ"ט ב) במי פרת.

והסירותי וגו'. רשם ה' הבחנת הברכה בשלשה דברים, הא' שיהיה האדם בריא להתעדן בטוב ה'. והוא אומר והסירותי וגו' שזולת זה כל אוכל תתעב נפשם, ב' ירבה לו בנים, והוא אומר לא תהיה משכלה וגו', ג' שישלים ימיו אורך ימים ושנות חיים, והוא אומר את מספר ימך וגו'. גם בזה הראה ה' הפלגת הברכה כי זולת ג' דברים אלו אין היכר לברכה. שאם היו האוכלים מועטים ומשוללי הבריאות ושנים מועטות כל שהוא שיתן ה' יספיק לספוק צרכם ונמצא בירך לחמו ומימיו ואין בהבטחה זו דבר גדול אלא באמצעות ג' דברים אלו.

מלבי"ם: ועבדתם. והגם שאמרו שבני חיי ומזוני לא בזכותא תליא אלא במזלא, ועי"כ תחשבו לעבוד למזלות להשיג מהן ענינים אלה, ע"ז משיב, שאם תעבדו את ה' ותתפללו לפניו, תשיגו כ"ז מאת השי"ת וישנה את המזל בכל אלה, אם לענין המזונות וברך את לחמך ואת מימך שכולל כל מאכל ומשקה, ויהיה לך יתרון בזה, כי המזונות שתשיגו ע"י הטבע והמזל אינם בטוחים מחללים רעים שבאים בסבת המזונות, אבל אני אסיר מחלה מקרבך.

העמק דבר: ועבדתם את ה' אלהיכם. זהו עבודה המיוחדת לגבוה במזבח שהוא משפיע מזון הארץ, ולא נחשוב שאין צריך עבודה כלל, ועולם כמנהגו נוהג גם בלי עבודה, ע"ז הזהיר הכתוב דבעינן עבודת הקרבנות שהוא משפיע פרנסה בארץ ישראל. וכ"ז הוא בא", אבל בהיות ישראל במדבר לא הוצרכו לקרבנות וכדאי' בחגיגה ד"ו ממקרא במיכה הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה, והיו ניזונים בזכות משה ובזכות התורה שהיו עוסקים הרבה, מש"ה לא כתיב לעיל ועבדתם וגו', ועי' בהר"ד כ"ה כ' מש"כ באורך בזה.

"לכבוד שבת קודש"

"מפרי הארץ"

הלכה

אורוז זזיים

א' מה מברכים על בונה?

תשובה: האדמה. (עיין סימן ר"ג)

ב' מה מברכים על פפאיה?

תשובה: מספק האדמה. (עיין סימן ר"ג)

אבן העזר

א' האם מותר להתגלח בשבע ברכות?

תשובה: מותר. (עיין בסימן ס"ד)

ב' האם מותר לכבס?

תשובה: לצורך השבע ברכות מותר. (עיין בסימן ס"ד)

יורה דעה

א' האם מותר להקיז דם לאביו אם מוחל?

תשובה: אסור. (עיין בסימן רמ"א)

ב' ומ"ה באדם אחר?

תשובה: לרמ"א מותר לשו"ע יש שנקטו שאסור. (עיין בסימן רמ"א)

חושן משפט

א' האם גנב כשר לעדות?

תשובה: פסול. (עיין בסימן ע"ד)

ב' מ"ה אם החזיר?

תשובה: פסול עד שיעשה תשובה. (עיין בסימן ע"ד)

"ורפא ירפא"

רמב"ן: (ויקרא כ"ו) והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג ענינם בטבע כלל, לא בגופם, ולא בארצם, לא בכללם, ולא ביחיד מהם, כי יברך השם לחמם ומימם, ויסיר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר (שמות טו כו) כי אני ה' רופאך. וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקרה עון שיחלו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים, כענין חזקיהו בחלותו (מ"ב כ ב ג). ואמר הכתוב (דהי"ב טז יב) גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים, ואילו היה דבר הרופאים נהוג בהם, מה טעם שיזכיר הרופאים, אין האשם רק בעבור שלא דרש השם. אבל הוא כאשר יאמר אדם, לא אכל פלוני מצה בחג המצות כי אם חמץ.

"אבל הדורש השם בנביא לא ידרוש ברופאים. ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם, אחר שהבטיח וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך, והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה להזהיר ממנו ולצוות עליו".

וכך אמרו (ברכות סד א) כל עשרין ותרתין שנין דמלך רבה רב יוסף אפילו אומנא לביתיה לא קרא, והמשל להם (במדב"ר ט ג) תרעא דלא פתיח למצותא פתיח לאסיא. והוא מאמרם (ברכות ס א) שאין דרכם של בני אדם ברפואות אלא שנהגו, אילו לא היה דרכם ברפואות יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו ויתרפא ברצון ה', **אבל הם נהגו ברפואות והשם הניחם למקרי הטבעים.**

וזו היא כונתם באמרם (שם) ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות, לא אמרו שנתנה רשות לחולה להתרפאות, אלא כיון שחלה החולה ובא להתרפאות כי נהג ברפואות והוא לא היה מעדת השם שחלקם בחיים, **אין לרופא לאסור עצמו מרפאותו, לא מפני חשש שמא ימות בידו, אחרי שהוא בקי במלאכה ההיא, ולא בעבור שיאמר כי השם לבדו הוא רופא כל בשר,** שכבר נהגו. ועל כן האנשים הנצים שהכו זה את זה באבן או באגרופ (שמות כא יח) יש על המכה תשלומי הרפואה, כי התורה לא תסמוך דיניה על הנסים, **כאשר אמרה (דברים טו יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, מדעתו שכן יהיה. אבל ברצות השם דרכי איש אין לו עסק ברופאים.**

"מפרי הארץ"

סיבון ק"ז

בעניין: מי שלא התפלל לסבת טעות, או אונס או במזיד.

ו: שכח יעלה ויבא במנחה של ר"ח, מה הנדון והסברות בזה, ומה למעשה?

תשובה: לתוס' לא ישלים כיון דלא מזכיר ר"ח מה ירויח בתשלומין ולחכמי פרוביציה חוזר דהוי כאילו לא התפלל ולמעשה ישלים בתורת נדבה ולא יאמר יעלה ויבא.

ז: מ"ה שכח יעו"י במנחה של א' דר"ח, ובמנחה של יו"ט ראשון בחו"ל?

תשובה: יכול להשלים לכו"ע.

ח: אמר יעלה ויבא ביום שאינו ר"ח, מ"ה אם נזכר קודם שאמר יום ר"ח הזה, אחר שאמר יום ר"ח, אחר סיום הברכה?

תשובה: קודם שאמר ר"ח לא הוי הפסק אחר שאמר למחבר לא הוי הפסק לרוב האחרונים חוזר לתחילת הברכה ובג' ראשונות לראש ובג' אחרונות לרצה, ובדיעבד אם לא חזר לתחילת הברכה וכל שכן אם סיים התפילה לא יחזור.

ט: מ"ה בהנ"ל אם היה זה בתפילת התשלומין במוצאי ר"ח, ונזכר אחר שאמר יום ר"ח?

תשובה: לא הוי הפסק.

י: מ"ה אמר הבדלה בחונן הדעת או אמר זכרנו לחיים או גם אמר כתבנו בספר חיים, ומה הטעם?

תשובה: כל שלא אמר שקר אלא שבח ובקשה גרידא לא חוזר אבל אם גם אמר כתבינו חוזר.

א: האם מתפלל תשלומין – כשביטל תפילה במזיד, בשוגג, באונס, שלא יכל לכוון, שלא היה לו מיס לנט"י, היה שיכור, היה חולה, חשב שהתפלל, נסתפק אם התפלל, מצא צואה כשהיה לו להסתפק וכשלא היה לו להסתפק?

תשובה: במזיד לא מתפלל תשלומין, אבל בשוגג וכו' מתפלל תשלומים חוץ ממצא צואה והיה לו להסתפק.

ב: החזן האומר חזרת הש"ץ האם יוצא בה לתשלומין?

תשובה: יוצא בה ויכוון גם לתשלומין וגם להוציא בה מי שאינו בקי.

ג: איזה תפילה היא החובה ואיזה התשלומין, ואם היפך – מה עיקר הדין ומה למעשה?

תשובה: הראשונה לחובתו והשניה לתשלומין ואם הפך לא יצא וצריך לחזור ולהתפלל ומ"מ טוב שיתנה שאם לא חייב יהיה בתורת נדבה [כי יש חולקים].

ד: חיסר כמה תפילות האם יכול להשלים, ואיך נכון לנהוג?

תשובה: לא יכול ונכון שיתפלל התפילות שהפסיד בתורת נדבה [כי יש חולקים].

ה: ר"ח ב' ימים ושכח מנחה בראשון ומשלים ושכח יעו"י בהשלמה מה דינו, ומ"ה אם באופן זה הזכיר יעו"י בשני ולא בראשון?

תשובה: לא חוזר.

"מפרי הארץ"

"מבלית הוועד"

מהרב אליהו רפאל עליט"א

עיתור בענין ראש חודש

משנכנס אדר מרבים בשמחה ומצינו באחרונים שהסתפקו האם דין זה נוהג רק באדר השני שזהו עיקר האדר ולא באדר הראשון, או כיון שס"ו יש לזה שם של אדר הרי יש להרבות בשמחה אף באדר ראשון. וידוע שהסתייפולר שנה יין בר"ח אדר ראשון ונפ"מ שמי שיש לו דין עם העכו"ם האם יקבע באדר א' או רק באדר ב'. וכן יש לדון אם דין זה נאמר רק בא' אדר או גם בל' שבט דזהו נמי ר"ח אדר. ועיין באחרונים.

עובדא הוי באחד ששכח יעלה ויבא בתפילת שחרית ונזכר באמצע מוסף שלא הזכיר יעלה ויבא בשחרית ושואל מה עליו לעשות האם להתפלל שוב שחרית או כיון שהתפלל מוסף שוב אין צריך להתפלל שוב שחרית. ועוד שואל לצד שצריך לחזור האם צריך להניח תפילין בשחרית או כיון שחלץ תפיליו למוסף שוב אינו מניחם.

וז"ל המגן אברהם סימן קכו כל מנחם עזריה ע"ס' כ"ה אי לאו דמסתפינא הייתי אומר יחיד שלא הזכיר ר"ח בשחרית והתפלל מוסף אין צריך שוב להתפלל שחרית דלא גרע דיעבד ליחיד מלכתחלה לרבים ודברים של טעם הם להלכה ע"כ, ול"נ דנכון למעשה שלא יתפלל דלא יהא אלא ספק עכ"ל והמ"ב הביאו שם ובס' תכב סק"ד כתב בשם השיורי ברכה שראה ברשב"א כתיבת יד דיחיד לעולם חוזר (ועיין שם דאילו ראה הרמ"ע מפאנו דברי הרשב"א היה חוזר בו). וכ"כ המור וקציעה. והכריע המ"ב כש"כ במור וקציעה שעדיף להתפלל תפילת נדבה מפני הספק. והנה לענין הנחת תפילין בתפילה זו לפו"ר תלוי בחלוקת הראשונים בברכות האם מה שלא הזכיר יעלה ויבא ומחמת כן חוזר להתפלל האם התפילה הראשונה לא עלתה לו כלל או שעלתה לו בתורת תפילה רק שאינו יוצא בה יד"ח כיון שחסר בה הזכרה ונפ"מ דאי לא עלתה לו תפילה הרי שצריך להניח תפילין בתפילת התשלומין אפילו שמתפלל בתורת נדבה ברם אי עלתה לו תפילה ורק שצריך להתפלל שוב אפשר דאין צריך צריך שוב להניח תפילין בפרט לפי מה שחידש לן הרש"ש דאין להניח תפילין בר"ח כלל אחר תפילת מוסף ולפי הפשט הוא משום דהוי אות ולפי הקבלה יש טעמים נוספים.

והנה ברשב"א יש להסתפק מדוע אינו דומה לתפילת הרבים כמו בשליח ציבור שטעה האם מחמת שהשליח ציבור חוזר על תפילת מוסף א"כ הלחש של מוסף עלה לו לשחרית והחזרה למוסף או מפני טורח הרבים והנ"מ האם יש לדמות יחיד לתפילת הרבים דלצד א' אינו דומה דהתם השליח ציבור מתפלל שנים משא"כ ביחיד ברם לצד ב' י"ל דביעבד לא גרע יחיד מרבים לכתחילה שאינו חוזר בשביל הטורח. ברם אם עומד בתפילת מוסף ונזכר שלא אמר יעלה ויבא בשחרית ועומד בג' ראשונות יכול להמשיך תפילה זו לשחרית ולאחמ"כ יתפלל מוסף.

יש לעיין מדוע לא מברכים שהחיינו על קריאת ההלל בר"ח. ובאבודרהם כתב מפני שפעמים החדשים חסרים והוי תוך ל' והקשה המג"א וז"ל וצ"ע דהא גם כשהחדש מלא הוי ב' ימים ר"ח וקורין אותו ביום ל', ואפשר דס"ל כיון דיום השני עיקר ה"ל ביום ראשון כקורא בתורה דאינו מחויב בדבר ומ"מ אעיקרא דדינא פירכא דלא תקנו זמן אדבר שהוא רגיל דדוקא בדבר שהוא בא לחצי שנה כתבו בברכות דף ל"ז שמברך זמן ועמ"ש ס' רכ"ה עכ"ל.

ומה שכתב דדבר הבא לחצי שנה יש זמן הוא מתוס' ברכות דכהן מברך זמן על הקרבן שלו וכל כהן עובד פעמים בשנה ע"ש בתוספות ברכות לז ע"ב ד"ה היה. ברם צ"ע מה כיון המג"א לעיין בס' רכה. ונראה דשם מבואר דהרואה את חבירו א' לל' יום צריך לברך שהחיינו א"כ קשה מ"ט לא מברכים שהחיינו על קריאת ההלל. ויותר נראה דהמכוון בזה בדברי המג"א הוא דשם בס"ו בהגה מבואר דעל פרי חדש יכול לברך פעמיים בשנה וכתב שם המג"א דיותר מפעמים בשנה לא יברך וראיתו מתוס' הנ"ל וזה מה שבא לרמוז כאן דכיון שאין לנו ראייה על יותר מפעמיים לכן לא תקנו שהחיינו על ההלל שהוא יותר מבעמיים בשנה ואינו ענין לחגים שהברכה הוא על הזמן של אותו רגל הבא פ"א בשנה.

ועוד נראה שלא מברכים שהחיינו מחמת מה שמבואר בטור בשם המדרש שהיו עם ישראל אמורים לקבל עוד יב' רגלים בנוסף לרגלים הקיימים וכיון שחטאו בעגל נפסדו מרגלים אלו והנשים כיון שלא חטאו ניתן להם ולכן רגילות הנשים שלא לעשות מלאכה בר"ח יותר מהאנשים וכיון דיש בו צער שניטל מהאנשים וכן ר"ח מסמל את מחזור הירח והלבנה נתמעטה הרי דאין לברך על דבר שאינו שמחה וכמו שמצינו שלא מברכים שהחיינו על ביעור חמץ ויש אומרים שלא מברכים עקל מילה שהחיינו מחמת צערא דינוקא כן אין לברך שהחיינו על ההלל.

ומה שנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בר"ח הוא על מה שקראו יהונתן לדוד בערב ר"ח יום המעשה מככלל שיום ר"ח אינו בכלל יום המעשה'. ועיין בשערי תשובה די"א רק בטויה דהנשים טוו במשכן. וי"א כל מלאכה. ומה שהיום הולכות הנשים ללמד בו בבתי ספר י"ל כיון שהולכות ללמד בהן הלכות והנהגות ר"ח ואפשר שלכן נהגו ללכת בו בבגדים שונים משל חול להזכיר שהוא יום ר"ח ולכן מסיימים בו מוקדם משאר ימי החול ומה שיש נשים שהולכות כ"א לעבודתה י"ל שלא נהגו איסור במלאכה מעין זו רק המפורשות כגון טויה וי"א שאינן מכבסוים בו.